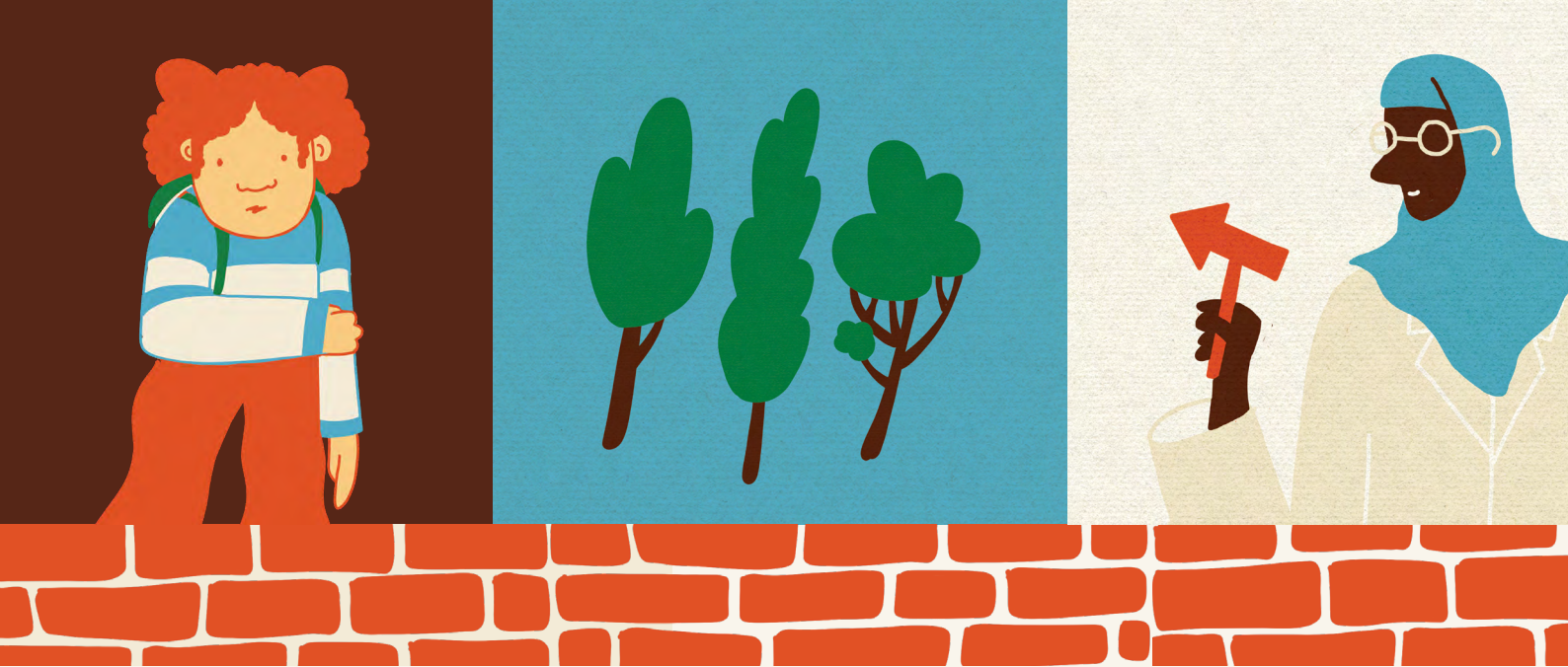

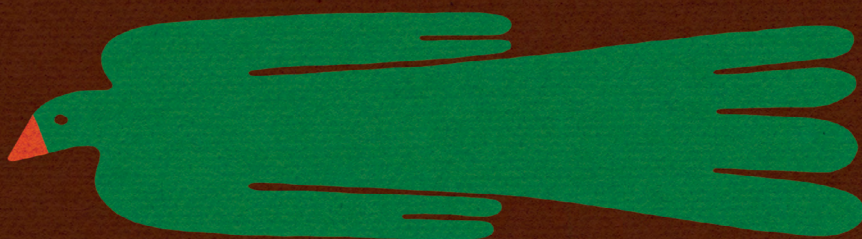
VAN LOSSE INITIATIEVEN NAAR EEN LEERECOSYSTEEM

Een integrale gemeentelijke strategie voor
kansengelijkheid en brede ontwikkeling

Beleidsadvies op basis van het
onderzoek Kansrijk om de hoek

**Sofia van Santen
& Judith Ligtvoet**

Juli 2026

COLOFON

AUTEURS EN ONDERZOEKERS

Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden:
Sofia van Santen & Judith Ligtvoet

MET MEDEWERKING VAN

Lectoraat Natuur en Ontwikkeling Kind van Hogeschool Leiden:
Elise Peters, D  uwke Hovinga, Janneke Hagenaar, Loes van 't Hoff & Marieke van Ierschot

Research Institute of Child Development and Education van Universiteit van Amsterdam:
Tessa van Schijndel & Monique Volman

Naturalis Biodiversity Center:
Daniëlle Meuleman

ONTWERP, VORMGEVING & ILLUSTRATIES

   **Studio Elisabeth Enthoven**

FINANCIERS

Dit beleidsadvies is gebaseerd op het onderzoeksproject Kansrijk om de hoek, dat mede is gefinancierd door **Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur**.

PARTNERS

Kansrijk om hoek is een samenwerkingsproject tussen **Hogeschool Leiden, de Universiteit van Amsterdam en Naturalis Biodiversity Center**.

www.hsleiden.nl/onderzoeken/resultaat/kansrijk-om-de-hoek

INHOUDSOPGAVE

Managementsamenvatting	5
Inleiding	6
Leerecosysteem als gelijkmaker	7
Aanbevelingen	10
Conclusie	12
Kwaliteitsmonitoring	13
Bronnen	18

WAT KAN DE GEMEENTE MORGEN DOEN?

1. Ontwikkel een integrale gemeentelijke strategie voor leerecosystemen

Leerecosystemen raken meerdere beleidsdomeinen: onderwijs, jeugd, cultuur, natuur- en duurzaamheidseducatie, welzijn en kansengelijkheid. Door deze domeinen met elkaar te verbinden ontstaat een integrale aanpak die verschillende beleidsdoelen ondersteunt en het bestuurlijk draagvlak vergroot.

2. Faciliteer lokale netwerken van partners rond kinderen

Als gemeente kun je bij uitstek een verbindende rol spelen door scholen, maatschappelijke organisaties, natuurorganisaties, musea, bibliotheken en welzijnsorganisaties samen te brengen met de doelgroep. Wanneer partners structureel gaan samenwerken ontstaat een stabiel netwerk dat kinderen toegang biedt tot diverse leerervaringen.

3. Zorg voor structurele financiering en gedeelde verantwoordelijkheid

Ervaring met bestaande leerecosystemen laat zien dat meerjarige financiering essentieel is voor continuïteit. Vanuit een integrale aanpak is financiering mogelijk op lange termijn te borgen. Tegelijkertijd werkt het goed wanneer betrokken organisaties gezamenlijk zeggenschap hebben over de inzet van middelen. Deze combinatie versterkt de veerkracht van het netwerk.

4. Investeer in overzicht en doorlopende leerroutes

Meestal beschikt je gemeente al over een rijk aanbod aan activiteiten voor kinderen, maar het aanbod is vaak versnipperd. Door bestaand aanbod te bundelen en zichtbaar te maken kunnen organisaties samen doorlopende leerroutes ontwikkelen tussen school, vrije tijd en buurt.

5. Creëer ruimte voor innovatie en bottom-up initiatieven

Wanneer nog niet duidelijk is welke organisaties een rol kunnen spelen in een leerecosysteem, kunnen gemeenten innovatie- of ontwikkelsubsidies inzetten. Hiermee krijgen lokale initiatieven ruimte om nieuwe samenwerkingen te verkennen en nieuwe leeractiviteiten te ontwikkelen.

MANAGEMENT-SAMENVATTING

De ontwikkelkansen van kinderen worden nog altijd sterk beïnvloed door hun sociaaleconomische achtergrond, migratiegeschiedenis en leefomgeving. Kinderen die opgroeien in wijken met minder voorzieningen hebben vaak minder toegang tot rijke leerervaringen buiten school. Tegelijkertijd weten we dat juist leerervaringen buiten het klaslokaal een grote rol spelen in de ontwikkeling van kinderen. Het verkleinen van kansenongelijkheid vraagt daarom om een bredere aanpak dan alleen onderwijsbeleid. Lokale leerecosystemen bieden hiervoor een veelbelovende strategie.

Een leerecosysteem is een bewust samengebracht netwerk van mensen, organisaties en plekken die gezamenlijk bijdragen aan de groei van kinderen rondom een specifiek onderwerp ^{1,2}. Binnen een leerecosysteem worden leermogelijkheden met elkaar verbonden en verrijkt, waardoor kinderen toegang krijgen tot een rijker aanbod van leerervaringen en samenhang beleven tussen wat zij leren en meemaken.

Door de natuur te betrekken binnen het leerecosysteem wordt kansengelijkheid nog verder vergroot. Groene leeromgevingen dragen bij aan cognitieve ontwikkeling, beweging, sociale interactie en stressreductie. Vooral voor kinderen in stedelijke aandachtswijken kan de natuur een belangrijke impuls geven aan hun ontwikkeling en welzijn.

Leerecosystemen dragen bij aan kansengelijkheid wanneer:

- leermogelijkheden zichtbaar zijn en praktische drempels zoals kosten, vervoer en onbekendheid worden weggenomen;
- kinderen zich thuisvoelen en worden gewaardeerd tijdens leerervaringen;
- leerervaringen aansluiten bij de leefwereld van kinderen en gezinnen;
- organisaties samen met de doelgroep doorlopende leerroutes vormgeven, binnen en buitenschools.

Gemeenten kunnen een cruciale rol spelen in het organiseren en versterken van deze netwerken door de randvoorwaarden voor een effectieve samenwerking te creëren en de samenwerking te monitoren, bijvoorbeeld met behulp van het model voor sociaal rechtvaardige leerecosystemen ³ (zie pagina 6).

De gemeente kan dit onder andere bewerkstelligen door:

- maatschappelijke partners in lokale netwerken samen te brengen;
- structurele financiering in te stellen;
- samenhang en overzicht in het aanbod voor kinderen te creëren;
- ruimte voor innovatie en bottom-up initiatieven in te richten.

Door leerecosystemen te ontwikkelen als onderdeel van een integrale gemeentelijke strategie kunnen beleidsdoelen uit verschillende domeinen tegelijkertijd worden versterkt: kansengelijkheid, brede ontwikkeling van kinderen, sociale cohesie en een gezonde leefomgeving.

Investeren in leerecosystemen met natuur betekent daarmee investeren in duurzame leer- en ontwikkelkansen voor alle kinderen.

INLEIDING

Kansenongelijkheid in leren en ontwikkelen raakt veel kinderen. Waar je opgroeit, welke middelen beschikbaar zijn en welke netwerken je om je heen hebt, maken nog altijd een groot verschil. Dit probleem is systemisch: het heeft wortels in ongelijkheden van huisvesting en gezondheidszorg tot onderwijs, en raakt kinderen uit gezinnen met weinig geld, een migratiegeschiedenis en/of een minder kansrijke leefomgeving het hardst. Steeds duidelijker wordt dat deze ongelijkheden onderdeel zijn van bredere maatschappelijke en institutionele systemen, en dat scholen dit niet alleen kunnen oplossen ⁴⁻⁶.

Een mogelijk antwoord op kansenongelijkheid is het werken in leerecosystemen, met name leerecosystemen waarin de natuur een plaats heeft. Dit beleidsadvies beschrijft op welke manier een leerecosysteem kansengelijkheid kan bevorderen en op welke manier gemeenten deze aanpak kunnen stimuleren.

LEERECOSYSTEEM ALS GELIJKMAKER

Het belang van een rijke leeromgeving met natuur

De kansen van kinderen zijn vanaf de geboorte ongelijk. Sommige kinderen hebben toegang tot een rijk palet aan leerervaringen, terwijl anderen structureel minder leerkansen krijgen. De omgeving speelt daarbij een belangrijke rol: de mate waarin kinderen nieuwe ervaringen kunnen opdoen en de kwaliteit van de interacties die kinderen hebben met de omgeving zelf en de mensen in die omgeving verschilt sterk, terwijl we weten dat ieder kind een divers en rijk aanbod nodig heeft om zich goed te kunnen ontwikkelen.

In wijken waar kinderen een hoge kans hebben op onderwijsachterstand, is buitenschools aanbod is vaak minder stabiel, en van lage kwaliteit ^{7,8}. Soms is er wel aanbod, maar wordt de doelgroep niet bereikt. Dat kan uiteenlopende redenen hebben, zoals het ontbreken van geld of vervoer, maar ook een gebrek aan culturele of inhoudelijke aansluiting waardoor de doelgroep zich onvoldoende thuisvoelt.

“Veel plekken in de stad zijn pedagogisch armoedig, wat kan leiden tot ervaringsarmoede, wat weer kan leiden tot achterstanden in de taal-denkontwikkeling.” (Prins & Hagenaar, 2025)

Leer- en ontwikkelkansen bevinden zich voor een belangrijk deel buiten school. In het gezinnen, buurten, parken, naschoolse clubs, bibliotheken, musea en informele netwerken doen kinderen kennis, vaardigheden en ervaringen op die van grote invloed zijn op hun ontwikkeling ¹⁰.

In een rijke leeromgeving is natuur essentieel. In de natuur neemt de kwaliteit van mondelinge interactie toe ¹¹. Kinderen in natuurlijke omgevingen, zoals een groen schoolplein, gaan socialer met elkaar om ^{12,13}, wat de burgerschapsopdracht ¹⁴ ondersteunt. Daarnaast is gebleken dat contact met natuur bijdraagt aan stressherstel, motoriek, taalontwikkeling en cognitieve ontwikkeling ¹⁵⁻¹⁷.

Ook natuurervaringen zijn echter ongelijk verdeeld ¹⁸⁻²⁰. In aandachtswijken is natuur schaars, ver weg of niet uitnodigend voor kinderen om in te spelen en ontdekken. En veel natuurgebieden zijn ingericht vanuit een norm, zoals 'rust en individueel wandelen', die niet bij alle kinderen en gezinnen aansluit; zij ervaren hierdoor meer sociale en culturele drempels om in de natuur te zijn. Dit heeft directe effecten op gezondheid, welbevinden en ontwikkelkansen. In een kansengelijkheidsaanpak zou natuur dus een plek moeten krijgen. Dit is uitstekend mogelijk binnen een leerecosysteem.

Een leerecosysteem verbindt en verrijkt

Een leerecosysteem verbindt de leerwerelden van het kind; de formele leerwereld (scholen), de non-formele leerwereld (organisaties met een educatieve missie, zoals clubs, musea, bibliotheken en natuurorganisaties) en de informele leerwereld (het alledaagse leren thuis, in het gezin, of in de eigen buurt) ^{2,21}.

Binnen een leerecosysteem wordt bestaand aanbod uit deze drie leerwerelden gebundeld en op elkaar afgestemd in betekenisvolle leerroutes: georganiseerde verbindingen tussen leerervaringen waardoor kinderen gedurende langere tijd, vanuit verschillende invalshoeken en op verschillende niveaus over een onderwerp kunnen leren ²²⁻²⁴.

Deze werkwijze past bij de aanbevelingen van de Gelijke Kansen Alliantie ²⁵ en de Sociaal-Economische Raad ²⁶. Daarnaast sluit het werken in natuurrijke leerecosystemen aan bij de handreiking van Gemeenten voor Duurzame Ontwikkeling ²⁷.

Of een leerecosysteem nu georganiseerd wordt op het niveau van een wijk, een stad of een hele regio: het doel is om de drie leerwerelden met elkaar te verbinden. Daardoor krijgen losse leerervaringen samenhang en ontstaan leerroutes: het kind ontdekt bijvoorbeeld in een gastles op school welke vogels er in de buurt voorkomen. De leerkracht biedt daarna een leestekst aan over het onderwerp vogels, waardoor het kind al context heeft om de tekst begrijpend te kunnen lezen. De zoekkaart uit de gastles ligt thuis bij de vensterbank, waardoor ook ouders betrokken raken bij het onderwerp. De bibliotheek biedt een thematafel over vogels, waardoor gezinnen met interesse zich verder kunnen verdiepen in het onderwerp.

Een leerecosysteem kan leerroutes ook verrijken, door nieuwe leerervaringen te bieden en bestaand aanbod te verbeteren op het gebied van toegankelijkheid en inclusie (zie ook het model bij .6: kwaliteitsmonitoring).

Vanuit duurzame samenwerking en financiering kunnen activiteiten bijvoorbeeld toegankelijker worden gemaakt door ze onafhankelijk van de middelen van ouders aan te bieden. Denk aan een gratis buitenschoolse natuurclub in hetzelfde gebouw als de school, zodat het hebben van een fiets of voldoende financiële ruimte geen voorwaarden zijn om deel te nemen.

Ook kunnen activiteiten inclusiever worden gemaakt, door bijvoorbeeld de doelgroep te betrekken om aanbod beter te laten aansluiten en gebruik te maken van de bij de doelgroep aanwezige kennis en ervaring. In de praktijk ervaren kinderen namelijk vaak grote verschillen tussen hun thuis-, school- en buitenschoolse leerwerelden ²⁸.

Praktijkvoorbeeld - toegankelijkheid:

Een welzijnsorganisatie, de gemeente en een lokaal natuurmuseum werken samen om aanbod in de wijk te verrijken en toegankelijk te maken voor gezinnen met weinig financiële middelen.

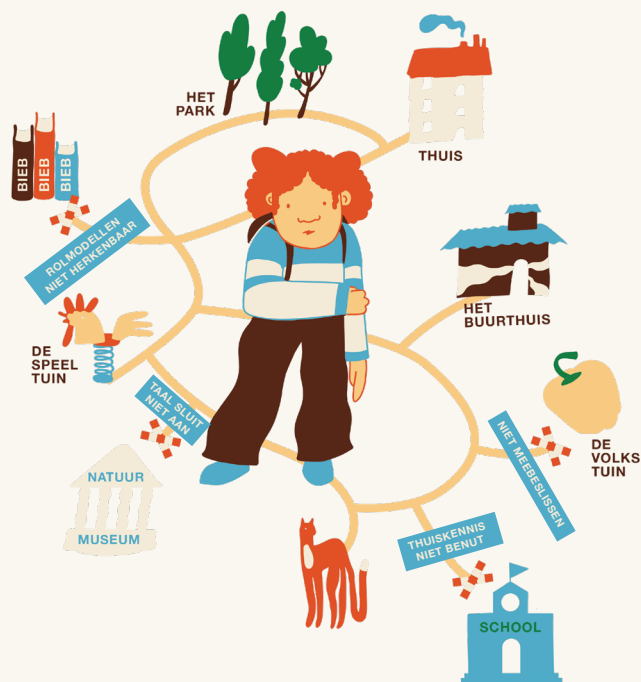
- De gemeente stelt middelen beschikbaar voor activiteiten op vertrouwde plekken, dichtbij, en gratis.
- Het museum brengt diverse activiteiten naar de wijk.
- De welzijnsorganisatie organiseert plekken en communicatie in de wijk.
- Wanneer er uitstapjes worden georganiseerd, de wijk uit, wordt er gratis vervoer geregeld.

Het resultaat: wijkactiviteiten én een bus vol gezinnen die vaak nog nooit in het museum waren geweest. Deelnemers geven aan inspirerende ervaringen te hebben opgedaan.

Niet toegankelijk

Niet inclusief

Praktijkvoorbeeld – inclusie:

In een aandachtswijk werken diverse natuurorganisaties en musea, scholen en de gemeente samen aan een gratis wekelijkse club:

- Leerkrachten informeren kinderen én ouders actief over de club.
- De school biedt ruimte in het schoolgebouw.
- Natuurorganisaties en musea geven de club samen inhoudelijk vorm, afgestemd op de interesses van de kinderen.
- Clubbegeleiders worden bewust geworven uit de wijk zelf: zij zijn herkenbare rolmodellen voor de kinderen.
- De clubbegeleiders zijn vertrouwde gezichten: ze zijn langdurig aangesteld en zijn ook aanwezig bij school of wijkactiviteiten.
- De gemeente stelt meerjarige financiering beschikbaar zodat clubs niet afhankelijk zijn van projectsubsidies.

Het resultaat: wegens succes is het aantal clubs verdriedubbeld en ook in andere wijken opgericht. Kinderen blijven jarenlang lid, voelen zich thuis en gezien. Ouders zijn enthousiast en vertrouwen erop dat hun kinderen op een veilige plek zijn. Leer- en ontwikkelkansen voor alle kinderen.

AANBEVELINGEN

Voor gemeenten die kansengelijkheid willen vergroten, kan het ontwikkelen of versterken van een lokaal leerecosysteem een effectieve strategie zijn. In zo'n ecosysteem werken scholen, maatschappelijke organisaties en culturele instellingen samen om leerervaringen voor kinderen en jongeren te verbreden. De rol van de gemeente ligt daarbij niet primair in de uitvoering, maar in het versterken van de veerkracht van het systeem: het creëren van organisatorische en financiële randvoorwaarden waardoor samenwerking duurzaam kan ontstaan en groeien.

Een belangrijke eerste stap is het samenbrengen van relevante beleidsdomeinen binnen de gemeentelijke organisatie. Een leerecosysteem raakt immers aan meerdere gemeentelijke opgaven, zoals gelijke kansen, jeugdbeleid, onderwijs, cultuur en natuur- en duurzaamheidseducatie. Door deze domeinen met elkaar te verbinden ontstaat een integrale aanpak die verschillende beleidsdoelen ondersteunt. Dit vergroot het bestuurlijk draagvlak en vergroot de kans op meerjarig beleid en structurele financiering.

Daarnaast kan de gemeente een verbindende rol spelen door partijen te identificeren en te betrekken die onderdeel kunnen vormen van het leerecosysteem. Denk aan schoolbesturen, lokale organisaties voor natuur- en duurzaamheidseducatie, welzijnsorganisaties, culturele instellingen zoals musea en bibliotheken, en andere maatschappelijke partners. Met het oog op inclusie is het essentieel dat ook vertegenwoordigers van de doelgroep (kinderen en hun ouders/ verzorgers) zelf betrokken zijn bij de ontwikkeling van het ecosysteem.

Praktijkvoorbeeld

In een aandachtswijk werken scholen, natuurorganisaties, musea, welzijnsorganisaties en de gemeente samen aan een doorlopende leerlijn rond natuur:

- Scholen integreren natuur in het curriculum.
- Natuurorganisaties en musea verzorgen verdiepende leerervaringen binnen- en buiten de school.
- Welzijnsorganisaties betrekken gezinnen.
- De gemeente zorgt voor structurele financiering en groene plekken in de wijk.

Zo ontstaat een netwerk van leerervaringen waarin kinderen op verschillende plekken met natuur kunnen leren.

Een volgende stap kan zijn om bestaand aanbod in kaart te brengen en te bundelen. Dit helpt betrokken organisaties om het bredere landschap te overzien en mogelijkheden voor samenwerking te identificeren. Vanuit dit overzicht kan vervolgens worden verkend hoe doorlopende leerroutes voor kinderen en jongeren kunnen worden ontwikkeld en gefaciliteerd. Het wegnemen van praktische drempels voor deelname (kosten, vervoer, informatie) is daarbij een belangrijke voorwaarde voor toegankelijkheid, en daarmee voor gelijke kansen.

Wanneer nog niet duidelijk is welke partijen een rol kunnen spelen in een leerecosysteem, kan de gemeente ook kiezen voor een meer open, bottom-up benadering. Door innovatie- of ontwikkelsubsidies beschikbaar te stellen voor initiatieven die bijdragen aan een leerecosysteem rond een specifieke doelgroep, zoals gezinnen in een aandachtswijk, ontstaat ruimte voor nieuwe samenwerkingen en experimenten. Initiatieven die zich in deze fase bewijzen, kunnen vervolgens worden versterkt met meer structurele ondersteuning.

Ervaringen uit bestaande leerecosystemen ²⁰ laten zien dat twee factoren bepalend zijn voor duurzaam succes. Ten eerste is meerjarige en gebiedsgerichte financiering vanuit de gemeente van groot belang om continuïteit te waarborgen. Ten tweede werkt het goed wanneer de betrokken organisaties en de doelgroep binnen het ecosysteem gezamenlijk zeggenschap hebben over de inzet van deze middelen. In de praktijk blijkt namelijk vaak pas waar de behoefte van de doelgroep echt ligt.

CONCLUSIE

De leerkansen van kinderen worden niet alleen bepaald in het klaslokaal. Zij ontstaan in een netwerk van leerervaringen waarin school, gezin, buurt, natuur en maatschappelijke organisaties samen een rol spelen. Voor sommige kinderen zijn deze werelden vanzelfsprekend met elkaar verbonden. Maar dat is niet altijd het geval. Daardoor ontstaat kansenongelijkheid. Kinderen voor wie deze werelden onvoldoende op elkaar aansluiten, missen belangrijke leerervaringen.

De leerecosysteembenadering biedt een manier om deze werelden doelgericht met elkaar te verbinden. Door bestaande initiatieven en organisaties samen te brengen kan een rijker en samenhangender aanbod van leerervaringen worden aangeboden in leerroutes. Zeker wanneer natuur en groene omgevingen hierin een plek krijgen, kunnen kinderen profiteren van leercontexten die hun cognitieve, sociale en fysieke ontwikkeling ondersteunen.

Tegelijkertijd blijkt uit praktijkervaring dat leerecosystemen alleen bijdragen aan kansengelijkheid wanneer toegankelijkheid en inclusie expliciet centraal staan. Het vraagt een bewuste inspanning om drempels weg te nemen, kinderen en gezinnen actief te betrekken en leerervaringen te creëren waarin verschillende achtergronden worden erkend en gewaardeerd.

Gemeenten spelen hierin een sleutelrol. Door beleidsdomeinen te verbinden, partners samen te brengen en structurele randvoorwaarden, waaronder de financiering, te creëren, kunnen zij de veerkracht van lokale leerecosystemen versterken. Juist deze systeemrol maakt het mogelijk om initiatieven duurzaam te laten groeien en impact te vergroten.

Investeren in leerecosystemen betekent daarmee investeren in een integrale aanpak van kansengelijkheid. Het verbindt onderwijs, jeugdbeleid, cultuur, natuur en welzijn in één samenhangende strategie rond de ontwikkeling van kinderen. Voor gemeenten biedt dit niet alleen een manier om bestaande initiatieven beter te benutten, maar ook om structureel bij te dragen aan een stad of regio waarin ieder kind de kans krijgt om zich optimaal te ontwikkelen.

KWALITEITS-MONITORING

Indicatie van succes

Een succesvol leerecosysteem biedt een breed en samenhangend aanbod aan leerervaringen dat daadwerkelijk door kinderen wordt benut.

Daarvoor is het van belang om onder andere te weten of:

- kinderen bestaande en nieuwe interesses ontwikkelen;
- kinderen beter in contact komen met bepaalde onderwerpen;
- zij zelfstandig op zoek gaan naar nieuwe leerkansen binnen het leerecosysteem.

Het evalueren van succes vraagt daarom om kwalitatieve onderzoeksbenaderingen en monitoring op de lange termijn.

Belangrijke informatiebronnen zijn:

- interviews met kinderen;
- ervaringen van ouders en verzorgers;
- observaties van leerkrachten en professionals.

Impact kan op basis van dergelijke data zichtbaar worden gemaakt. Daarnaast kunnen succesvolle leerroutes binnen het ecosysteem worden geïdentificeerd door inzichten uit deze bronnen te combineren. Dit helpt betrokken organisaties om bestaande activiteiten te versterken en nieuwe leerpaden te ontwikkelen.

Kwantificeerbare elementen die iets kunnen zeggen over succes zijn de lengte van doorlopen leerroutes (aantal activiteiten die opeenvolgend zijn ondernomen) en de duur van de betrokkenheid van kinderen binnen bepaalde leerroutes.

Hiernaast biedt het model voor sociaal rechtvaardige leerecosystemen handvatten om de mate van toegankelijkheid en inclusie van het leerecosysteem te evalueren. Dit model is vanuit onderzoek 3 ontwikkeld en licht de belangrijkste kenmerken van sociaal rechtvaardige leerecosystemen uit (zie volgende pagina).

Evaluatiemiddel: een model voor sociaal rechtvaardige leerecosystemen

Om beter te begrijpen hoe leerecosystemen duurzaam gefaciliteerde leerroutes kunnen creëren die bijdragen aan kansengelijkheid, is het bloemmodel hieronder ontwikkeld (zie blz. 18) ³. Dit model beschrijft drie kernconcepten uit leerecosystemen ^{1,3}, die samen zorgen samen voor een rijk en degelijk georganiseerd leerecosysteem: sleutelfiguren, verbindingen en veerkracht.

1. Sleutelfiguren:

Brengen kennis en inspiratie. Ze ontsluiten kennis en expertise waar kinderen anders moeilijk mee in aanraking komen. Het zijn rolmodellen voor beroepen, toekomstperspectieven, en delen leefwerelden met kinderen.

Gidsen en ondersteunen. Ze verwijzen kinderen en gezinnen naar nieuwe leerervaringen, informeren over financiële mogelijkheden en zetten in op persoonlijke groei van kinderen.

Ontwerpen. Ze ontwikkelen programma's en lesmaterialen die betekenisvolle leerroutes mogelijk maken.

Bouwen op relaties. Ze investeren in duurzame banden met kinderen, gezinnen en partners. Als herkenbaar gezicht geven ze gezinnen het vertrouwen om samen met kinderen nieuwe leerkansen te ontdekken.

Werken samen. Ze hebben contact met sleutelfiguren uit andere leerwerelden, leren van en met elkaar bijvoorbeeld over de leefwereld van de kinderen.

2. Verbindingen:

Maken beweging tussen leerwerelden vanzelfsprekend. Kinderen kennen de weg, de inhoud sluit logisch op elkaar aan en ze voelen zich thuis op verschillende plekken.

Vergroten relevantie. Leren wordt betekenisvol als het plaatsvindt in de echte wereld, verbonden aan de eigen leefwereld: in de natuur, met echte objecten, in de praktijk.

Verbreden de horizon. Door te ervaren dat nieuwe plekken ook voor hen zijn, kunnen kinderen nieuwe interesses en toekomstperspectieven ontwikkelen. Als je hen daarbij ook een podium geeft om hun expertise te delen, groeit hun zelfvertrouwen en daarmee hun eigen identiteit.

3. Veerkracht:

Maakt het systeem duurzaam en lokaal adaptief. Er is oog voor de lokale context: voor de kansen, partners en behoeften die daar spelen. Het systeem past zich aan zonder koers te verliezen.

Vraagt investering in samenwerking. Partners bouwen aan relaties en communicatie, werken vanuit gedeelde doelen, verdelen verantwoordelijkheden en waarderen ieders inbreng. Vertrouwen en een lange-termijn aanpak zijn daarbij onmisbaar.

Leerecosystemen dragen echter alleen bij aan kansengelijkheid wanneer sociale rechtvaardigheid expliciet centraal staat. In het model bekijken we een leerecosysteem daarom door twee lenzen: toegankelijkheid en inclusie ^{29,30}.

1. **Toegankelijkheid (equality of access and participation)** draait om het eerlijk verdelen van leerkansen (redistributie). Niet iedereen krijgt hetzelfde, maar elk kind krijgt wat het nodig heeft om te kunnen deelnemen.

2. **Inclusie (equity)** gaat over erkenning en waardering van wat ieder kind meebrengt: aan taal, cultuur, kennis en ervaring. Het draait om gelijkwaardigheid en het delen van zeggenschap.

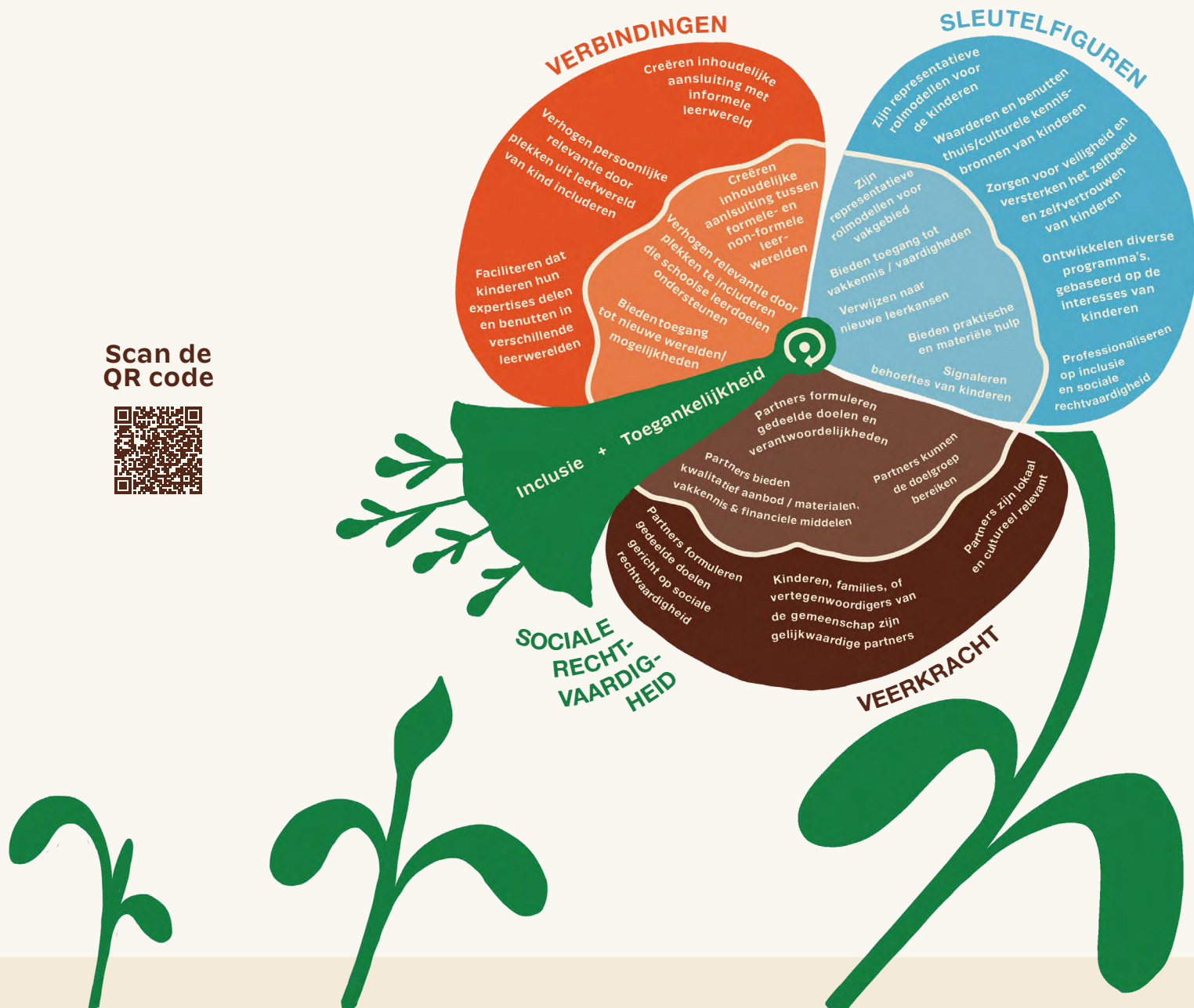
Het model kan worden gebruikt om te bepalen hoe toegankelijk en inclusief een bestaand leerecosysteem is. Daarnaast geeft het model inzicht in de randvoorwaarden voor sociaal rechtvaardige leerecosystemen, waardoor het handvatten geeft wanneer jouw gemeente samen met partners een leerecosysteem wil opzetten.

Het model is gebaseerd op literatuuronderzoek naar bestaande leerecosystemen ³ en praktijkonderzoek in de Nederlandse context. Op basis van het model is een werkboek ontwikkeld voor actoren binnen een leerecosysteem: **'Kansrijk om de hoek, samenwerken aan duurzame sociaal rechtvaardige leerecosystemen. Het werkboek'** (scan de QR code op de volgende pagina). Daarmee kunnen actoren stap voor stap het leerecosysteem waar zij deel vanuit maken in kaart brengen, en vervolgens evalueren in hoeverre dit ecosysteem toegankelijk en inclusief is. Op basis daarvan kunnen zij, in samenwerking met partners een standpunt bepaling doen en ontwikkeldoelen formuleren.

Bloemmodel voor sociaal rechtvaardige leerecosystemen

Het bloemmodel op de volgende pagina combineert de drie kernconcepten van leerecosystemen met de twee lenzen van sociale rechtvaardigheid. Elk blad staat voor een concept: **sleutelfiguren** (blauw), **verbindingen** (rood) en **veerkracht** (bruin). De binnenkant en buitenkant van de bladeren staan voor de twee lenzen: toegankelijkheid (binnenkant) en inclusie (buitenkant). Voor elk kernconcept zijn kenmerken beschreven vanuit beide lenzen. Hoe meer stellingen aan de binnenkant van de bladeren van toepassing zijn, hoe toegankelijker het leerecosysteem. Hoe meer stellingen aan de buitenkant van de bladeren van toepassing zijn op het leerecosysteem, hoe inclusiever.

Scan de QR code

Hoe lees je het model?

Het model is opgedeeld in drie delen, één per kernconcept:

Blauw: Sleutelfiguren, de mensen in het leerecosysteem

Rood: Verbindingen, de overgangen tussen leerwerelden

Bruin: Veerkracht, de organisatie van het leerecosysteem

De binnenkant en de buitenkant van de bladeren staan voor de **twee lenzen**:

Binnenkant blad: toegankelijkheid

Buitenkant blad: inclusie

Voor elk kernconcept zijn kenmerken beschreven vanuit beide lenzen.

Deze kenmerken zijn afgeleid uit ons onderzoek.

Let op: sommige kenmerken vragen meer dan een aanpassing in je werkwijze. Zo vraagt het inzetten van rolmodellen die de doelgroep representeren soms een bewuste keuze in HR-beleid, een gedeelde culturele of etnische identiteit ontwikkel je immers niet met een training. Wil je meer weten over beleidskeuzes die bijdragen aan sociaal rechtvaardige leerecosystemen? Zie www.hsleiden.nl/onderzoeken/project/kansengelijkheid.

BRONNEN

1. **Hecht, M. & Crowley, K.** Unpacking the Learning Ecosystems Framework : Lessons from the Adaptive Management of Biological Ecosystems. *J. Learn. Sci.* 29, 1–21 (2020).
2. **VSC.** Talent ontwikkelen in leerecosystemen. Ontwikkelingen en inzichten uit de praktijk. <https://www.vsc-netwerk.nl/wp-content/uploads/2025/01/202310-rapport-vsc-slt-leerecosystemen.pdf> (2023).
3. **van Santen, S., Peters, E., van Schijndel, T. J. P., Hovinga, D. & Volman, M.** Characteristics of Social-Justice-Oriented Learning Ecosystems: A Systematic Literature Review of Empirical Studies (in review). (2026).
4. **Elffers, L.** De grote (on)gelijkmaker. Onderwijs in een ongelijke samenleving. (Universiteit van Amsterdam, 2023).
5. **Gaikhorst, L.** Gelijke kansen in het onderwijs: structuren begrijpen, verschil maken. (Leiden University, 2025).
6. **Mijs, J. J. B.** The Unfulfillable Promise of Meritocracy : Three Lessons and Their Implications for Justice in Education. *Soc. Justice Res.* 29, 14–34 (2016).
7. **Kalverboer, M., Wiersma, M. & van de Kooi, C.** Alle kinderen kansrijk. Het verbeteren van de ontwikkelingskansen van kinderen in armoede. (2017).
8. **McNamara, A. R., Akiva, T. & Delale-O'Connor, L.** Opportunity gaps in out-of-school learning: How structural and process features of programs relate to race and socioeconomic status. *Appl. Dev. Sci.* 24, 360–375 (2020).
9. **Prins, J. & Hagenaar, J.** Taal in de natuur. Taalonderwijs voor het jonge kind. (Boom, 2024).
10. **Banks, J. et al.** Learning in and out of school in diverse environments: Life-Long, Life-Wide, Life-Deep. at (2007).
11. **Prins, J.** Nature as Co-teacher: The supportive function of nature for early childhood language education. (Vrije Universiteit Amsterdam, 2024).
12. **Koperdraat, V.** Minder gepest op groen schoolplein. <https://www.resource-online.nl/index.php/2017/09/19/minder-gepest-op-groen-schoolplein/> (2017).
13. **Maas, J., van den Bogerd, N., van Dam, S., Bouman, M. & van der Veen, V.** De waarde van een natuurrijke, gezonde buitenruimte rond scholen. https://www.ivn.nl/app/uploads/sites/207/2023/09/Whitepaper_groene_gezonde_schoolpleinen.pdf (2021).
14. **Inspectie van het Onderwijs.** Wettelijke opdracht burgerschap. <https://www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/toezicht-2017/burgerschap/wettelijke-opdracht>.

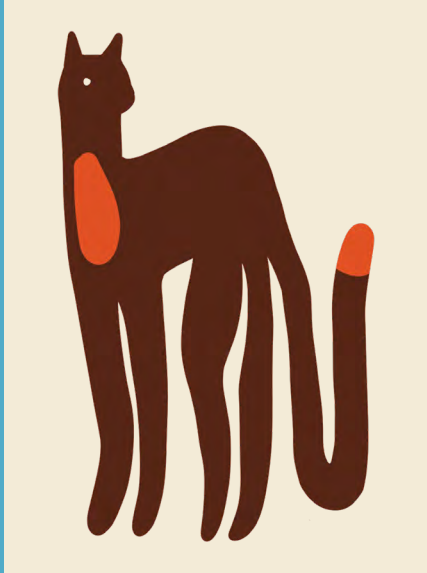
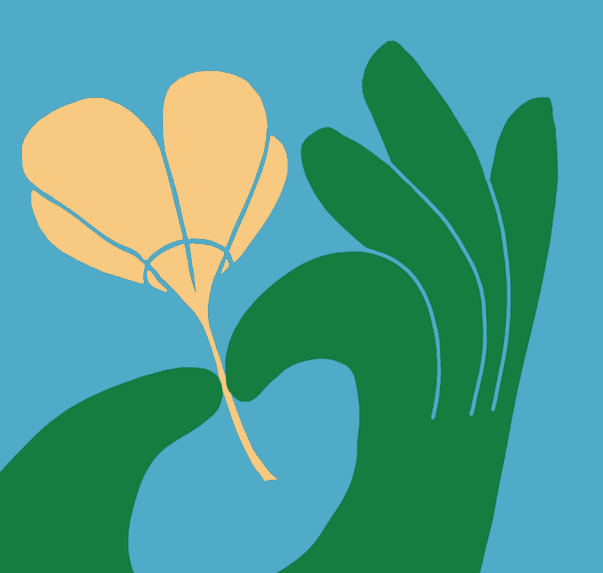
Meer lezen?

van Santen, S. & den Adel, S. (2023). De inclusieve wetenschapsclub. <https://samen-inclusief.nl/inclusieve-wetenschapsclub/>

VSC (2023). Talentontwikkeling in Leerecosystemen. Ontwikkelingen en inzichten uit de praktijk. VSC – vereniging van wetenschapsmusea en science centers. <https://www.vsc-netwerk.nl/wp-content/uploads/2025/01/202310-rapport-vsc-slt-leerecosystemen.pdf>

15. **Prins, J., Wilt, F. Van Der, van Santen, S. & van der Veen, C.** The importance of play in natural environments for children 's language development : an explorative study in early childhood education. *Int. J. Early Years Educ.* 0, 1-17 (2022).
16. **van den Berg, A. & Beute, F.** Geef kinderen de natuur (terug). White paper natuur en gezondheid. (2019).
17. **Karels, M.** Wat zijn de effecten van buiten leren bij natuuronderwijs op de ontwikkeling van leerlingen op de basisschool? <https://wij-leren.nl/effecten-buiten-leren-natuuronderwijs-ontwikkeling.php> (2025).
18. **Inchley, J. et al.** Growing up unequal: Gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. (2016).
19. **van Velze, K., Pieterse, N., Martens, A., Breedijk, M. & de Hollander, G.** Verdeling van gezondheid en leefomgevingskwaliteit over buurten. (2020).
20. **Louv, R.** Outdoors for All. The national magazine of the Sierra Club (2019).
21. **van Santen, S.** Natuur om de hoek. Een leerecosysteem dat kinderen betreft bij natuur en wetenschap, binnen en buiten school. Evaluatie van een pilot in een Leidse focuswijk. <https://www.hsleiden.nl/binaries/content/assets/hsl/lectoraten/natuur-en-ontwikkeling-kind/publicaties/2020/natuur-om-de-hoek-van-santen---2020.pdf> (2020).
22. **Akiva, T., Connor, L. D. & Pittman, K. J.** The Promise of Building Equitable Ecosystems for Learning. *Urban Educ.* 1-27 (2020)
23. **Bevan, B.** STEM Learning Ecologies Relevant, Responsive, and Connected. *Connected Science Learning* 1-11 (2016).
24. **Barron, B.** Interest and self-sustained learning as catalysts of development: A learning ecology perspective. *Hum. Dev.* 49, 193-224 (2006).
25. **Gelijke Kansen Alliantie.** Handreiking kwaliteit School & Omgeving. <https://www.gelijke-kansen.nl/documenten/2026/01/06/handreiking-kwaliteit-school--omgeving> (2026).
26. **Sociaal-Economische Raad.** Gelijke kansen in het onderwijs. Structureel investeren in kansengelijkheid voor iedereen. <https://www.ser.nl/-/media/ser/downloads/adviezen/2021/gelijke-kansen-in-onderwijs.pdf> (2021).

27. **Haverkamp, A. et al.** Met nieuwe rollen werken aan natuur en duurzaamheid in het onderwijs. Handreiking met praktische tips voor NDE-organisaties over rolontwikkeling en samenwerkingen. https://vereniginggdo.nl/wp-content/uploads/2026/03/26004-Handreiking-Combinatiefunctie-NDE_6.1.pdf (2026).
28. **Bronkhorst, L. H. & Akkerman, S. F.** At the boundary of school: Continuity and discontinuity in learning across contexts. *Educ. Res. Rev.* 19, 18–35 (2016).
29. **Dawson, E.** Equity in informal science education: developing an access and equity framework for science museums and science centres. *Stud. Sci. Educ.* 50, 209–247 (2014).
30. **Dawson, E.** Equity, exclusion and everyday science learning: the experiences of minoritised groups. (Routledge, 2019).

Leerkansen voor kinderen zijn ongelijk verdeeld. Dat vraagt om een integrale aanpak die hun verschillende werelden krachtig verbindt.

Dit beleidsadvies richt zich op lokale leerecosystemen: netwerken van scholen, maatschappelijke organisaties, natuur en buurt die samen bijdragen aan de ontwikkeling van kinderen. Sociale rechtvaardigheid is daarbij het kompas.

Op basis van literatuur en praktijkonderzoek worden concrete aanbevelingen gegeven voor het opzetten, versterken en monitoren van toegankelijke en inclusieve leerecosystemen. Voor iedere gemeente die kansengelijkheid niet overlaat aan losse initiatieven, maar kiest voor een samenhangende strategie.

